

КРИЛАТІ ЛАТИНСЬКІ ВИРАЗИ ЯК ГЛИБОКЕ ДЖЕРЕЛО ДАВНЬОЇ МУДРОСТІ

Студенти медичних вищих навчальних закладів вивчають латинську мову в першу чергу як професійну мову, якою послуговується вся лікарська спільнота. Навчальний курс "Латинська мова та основи медичної термінології" передбачає вивчення граматики на основі анатомо-гістологічної термінології, рецептури та клінічної термінології, що цілком обґрунтовано й мотивовано напрямками та цілями підготовки медиків. Але, разом з тим, лікар – це не лише кваліфікований і професійно компетентний спеціаліст у своїй вузькій галузі, він має бути всебічно розвиненою та ерудованою людиною, оскільки є одним з представників української інтелігенції, тому мета нашої роботи – знайомство студентів з латинською мовою не має обмежуватись лише професійною лексикою, а й охоплювати інші грані цієї давньої, але й дуже сучасної мови, розкривати її розмаїтість та духовне багатство.

Римська імперія, Давня Греція, їх найяскравіші та талановиті представники через латинську мову подарували нам цілий пласт людської мудрості, відображений серед іншого у крилатих виразах, які й донині є актуальними, примушують замислитись, збагачують людей морально, етично, інтелектуально. Вивчення цього мовно-літературного спадку допомагає не тільки познайомитись з древнім світом, але й знайти своє місце в сучасному.

Наприклад, *Amicus Plato, sed magis amica veritas* (Платон мені друг, але істина дорожче).

Афоризм вживається в значенні: істиною або справедливістю не слід поступатися ні за яких обставин. Правда, істина – понад усе. Навіть авторитет людини й особисті дружні стосунки не повинні стояти на заваді в пошуку істини, навіть якщо ці друзі й авторитети дотримуються протилежної точки зору.

У творі Платона «Федон» Сократ говорить: «Наслідуючи мене, менше думайте про Сократа, а більше про істину». Платон радить учням вибирати істину, а не віру в авторитет вчителя.

У сентенції *Dum spiro, spero* (Доки дихаю, сподіваюсь) йдеться про надію як про духовну опору в житті людини. За значенням цей афоризм схожий на сучасний вираз «надія помирає останньою». Він неодноразово використовувався древніми авторами. Така думка зустрічається в роботах Цицерона: *Aegroto dum anima est spes esse dicitur* (Поки у хворого є дихання, кажуть, є й надія). У іншій формі вона висловлюється Сенекою: *Omnia homini dum vivit speranda sunt* (Доки людина жива, вона повинна сподіватися на все). Відома усьому світу українська поетеса, письменниця й перекладачка Леся Українка подібну думку розвиває в поезії, але трансформує фразу відповідно своїм почуттям, замінивши початкове слово *Dum* на *Contra* – *Contra spem spero* (Без надії сподіваюсь), що в усі часи було й лишається життєвою позицією людей, які потрапляють у скрутну ситуацію.

Errare humanum est (Людині властиво помиляться). За певних обставин промахи або помилки неминучі, отже, якщо людина схильна викривати помилки інших, то їй слід пам'ятати про те, що й вона може помилитись. Тому завжди потрібно починати з себе і працювати над собою. Автором цього виразу є Сенека Старший. У різних варіаціях ця думка повторюється в багатьох античних авторів. Наприклад, Цицерон в одному зі своїх творів риторично розвиває й загострює цю думку: *Cujusvis hominis est errare, nullius, nisi insipientis in errore perseverare* (Кожній людині властиво помилятися, але тільки дурневі властиво упиратися в помилці).

Порада, подана у вислові *Festina lente* (Поспішай повільно): не роби нашвидкуруч, через поспіх не роби необдумано, дій розумно, не поспішаючи, варта стати основним принципом багатьох професій, зокрема й лікаря, адже допущена поспіхом навіть невелика помилка може вартувати людині здоров'я або й життя. Хоча автор цих слів Август Цезар, говорячи: «Нічого немає більшою мірою неналежного для полководця, ніж поспіх і необачність», мав на увазі мистецтво ведення війни, актуальною ця думка є для будь-якої справи. Життєвий шлях людини можна охарактеризувати висловом *Per aspera ad astra* (Через терни до зірок), адже, лише долаючи перешкоди, ми досягаємо поставленої мети, і саме завдяки цьому відчуваємо радість від досягнутого. Цей

вислів приписують Сенеці. Також зустрічаються посилання до Гесіода – першого історично достовірного давньогрецького поета, представника напрямку дидактичного і генеалогічного епосу.

Логічним продовженням попередньої думки є вислів *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* (Крапля довбає камінь не силою, але частим падінням), адже саме діючи постійно й наполегливо, багато чого досягнеш.

Подібний вислів зустрічається у Джордано Бруно: *Gúttá cavát lapidém, non bís, sed sáepe cadéndo: Síc homo fít sapiéns non bís, sed sáepe legéndo* (Крапля довбає камінь не дворазовим, але багаторазовим падінням, так і людина стає мудрою не від дворазового, але від багаторазового читання).

Якщо говорити про латинські крилаті вирази, пов'язані з медициною, то в першу чергу кожному майбутньому лікарю потрібно знати й завжди пам'ятати головний заповіт лікаря, сформульований Гіппократом, відомим давньогрецьким цілителем і лікарем: *Noli nocere* (Не нашкодь).

Отже, цей невеликий перелік відомих латинських крилатих висловів підтверджує думку про важливість та необхідність їх розуміння і вивчення як для особистісного розвитку, так і для формування різнобічно освіченого, висококваліфікованого фахівця, лікаря, про що і сказав у свій час великий Цицерон: *Non tam graeclarum est scire Latine, quam turpe nescire* (Не так прекрасно знати латину, як соромно її не знати).

Література

1. Лучканин С. М. Латинські сентенції (крилаті латинські вислови) з історико-літературним коментарем: навч. посібн. / С.М. Лучканин. - К.: Наук. світ, 2008. – 136 с.
2. Гончарова Н.А., Щербакова И. М. Из античной мудрости. – Мн., 1995.
3. Петлюченко Н. В., Морошану Л. І., Томчаковська Ю. О. LINGUA LATINA & MEDIA = Латинська мова для журналістів: навч. посібн. / Н.В. Петлюченко, Л.І. Морошану, Ю.О. Томчаковська, В.О. Чернякова, В.В. Пальцева, Ю.О.Фокша, О.М. Зайцев / за ред. Л.І. Морошану – Одеса: Фенікс, 2017. – 400 с.
3. Корж Н.Г., Луцька Ф.Й. Из скарбниці античної мудрості. – К., 1988. – 289 с.
4. Цимбалюк Ю.В. Латинські прислів'я та приказки. – К., 1990. – 116 с.